

UNIVERSITY OF HELSINKI

<https://helda.helsinki.fi>

Harry Potter vai Anna Liisa? Sukupuoli ja opettajien lukusuositukset perusopetuksen äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineessa

Tainio, Liisa; La Rosa, Lotta-Sofia; Leksis, Sanni

Luukka, Emilia; Palomäki, Annika; Pihkala-Posti, Laura; Hanska, Jussi

2021

<http://hdl.handle.net/10138/335255>

Tainio, L, La Rosa, L-S & Leksis, S 2021, Harry Potter vai Anna Liisa? Sukupuoli ja opettajien lukusuositukset perusopetuksen äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineessa. julkaisussa E Luukka, A Palomäki, L Pihkala-Posti & J Hanska (toim), Opetuksen ja oppimisen ytimessä. Ainedidaktisia tutkimuksia : Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja, Nro 19, Suomen ainedidaktinen tutkimusseura, [Helsinki], Sivut 278-297. < <http://hdl.handle.net/10138/333969> >

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. <https://helda.helsinki.fi>
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Harry Potter vai Anna Liisa? Sukupuoli ja opettajien lukusuositukset perusopetuksen äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineessa

LIISA TAINIO, LOTTA-SOFIA AALTONEN JA SANNI LEKSIS

liisa.tainio@helsinki.fi

Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan opettajien näkemyksiä peruskoululaisia innostavista kirjoista sekä näiden kirjojen päähenkilöiden ja kirjailijoiden sukupuolijakautumia. Aineistona on Lukuklaani-hankkeen kysely, johon vastasi yhteensä noin 1300 äidinkieltä ja kirjallisuutta opettavaa. Nuoret lukijat pitävät tärkeänä samastumista päähenkilöön, ja luettavaksi valitaan mielellään teos, jossa päähenkilö edustaa omaa sukupuolta. Myös kirjailijan sukupuolella on merkitystä. Artikkelissa osoitetaan, että miesnäkökulma on aineiston teoksissa hallitseva. Yli 75 %:ssa teoksista päähenkilönä tai yhtenä heistä on mies tai poika. Naispäähenkilö on vain viidenneksessä teoksista. Muita sukupuolia edustavia tai sukupuoleettomia päähenkilöitä on muutama. Kirjailijoiden sukupuolijakauma on tasainen, mutta naiskirjailijat valitsevat teoksiinsa useammin päähenkilöitä, jotka eivät edusta samaa sukupuolta kuin kirjailija itse. Tulokset osoittavat, että opettajien tulisi huolellisesti pohtia teosvalintoja. Sukupuolittunutta lukumaisemaa tulisi haastaa ja pyrkiä näin kasvattamaan entistä ennakkoluulottomampia lukijoita.

Avainsanat

kirjallisuuskasvatus, sukupuoli, kirjailija, päähenkilö

Harry Potter or Anna Liisa? Gender and teacher's views on inspiring literature for students in the subject mother tongue and literature

Abstract

In this article, we explore primary teachers' and mother tongue teachers' views on popular books for students in different grades. First, we list the most popular books. Second, since particularly young readers favor books that have a protagonist of their own gender, we analyze the sex/gender of protagonists of all books mentioned in the teachers' lists. Third, since it has also been shown that particularly male readers prefer books written by male writers, we analyze the sex/gender of all writers mentioned in teacher responses. We also show that, at least in our data, men write mostly about male protagonists while women write about both male and female protagonists (75 %), and only a fifth of the books have a female protagonist. The books with a protagonist of other sexes/genders were extremely few, and they were written both by men and women. We suggest that teachers should carefully consider the gender perspectives of the selection of books offered to students at school.

Keywords

literature education, gender, writer, protagonist

Johdanto

Nuoret kokevat samaistuvansa Simukan teoksiin hyvin vahvasti. Aarnio kertoo alleviivanneensa kahdeksaluokkalaisena kirjasta kohtia, joihin samastui hyvin paljon. – Teos on edelleen paraatipaikalla Aarnion kirjahyllyssä. (Kirjat ovat tärkeitä sateenkaarinuorille, HS 24.2.2020, A 18)

Lainatussa sanomalehtiartikkelissa nuoret kertovat lukukokemuksistaan. Mahdollisuus samastua teoksen maailmaan ja henkilöihin näyttäytyy olennaisena, ja sitä painottavat artikkelissa haastatellut nuortenkirjailijat ja tutkijatkin. Myös koulun kirjallisuuskasvatuksessa on nähty tärkeänä kokemuksellisuus ja elämyksellisyys, ja pitkien tekstien ja kaunokirjallisuuden lukemisen on huomattu edistävän ja syventävän lukutaitoa (esim. Grünthal 2020; Happonen 2020). Suurta huolta onkin herättänyt kaikkien oppilaiden ja varsinkin poikien yhä vähäisempi kiinnostus ja sitoutuminen lukemiseen (esim. Aaltonen 2019; Leino & Nissinen 2018). PISA 2018 -tutkimuksen mukaan suomalaispojista 63 % ja -tytöistä 43 % ilmoittaa, että lukee vain, jos on pakko (Leino ym. 2019, 86–87). Sukupuoli vaikuttaa myös siihen, millainen kirjallisuus nähdään lukemisen arvoisena (esim. Summers 2013; SVT 2017). Opettajien ja kasvattajien onkin varsin tärkeää pystyä toimimaan sukupuolisensitiivisesti, kun he etsivät ja tarjoavat lapsille ja nuorille heitä innostavaa, samastumisen mahdollistavaa lukemista.

Tässä artikkelissa analysoidaan sitä, millaisia teoksia äidinkieltä ja kirjallisuutta opettavat luokan- ja aineenopettajat pitävät lapsia ja nuoria innostavana kirjallisuutena. Analyysi perustuu Lukuklaani-hankkeessa (ks. <https://blogs.helsinki.fi/lukuklaani/>) kerättyyn laajaan kyselyaineistoon suomen- ja ruotsinkielisistä peruskouluista. Käytettävissä on yhteensä 884 luokanopettajan ja 407 äidinkielen ja kirjallisuuden aineenopettajan vastaukset kirjallisuuskasvatusta koskeviin kysymyksiin muun muassa kirjallisuuden valintatavoista, käsittelytavoista ja käytetystä kirjallisuudesta sekä kirjaston käytöstä (esim. Aaltonen 2020; Grünthal, Hiidenmaa, Routarinne, Satokangas & Tainio 2019).

Artikkelissa vastaamme kysymyksiin:

1. Mitkä kirjat, kirjasarjat ja kirjailijat innostavat opettajien näkemyksen mukaan eri ikäisiä oppilaita?

2. Miten sukupuoli näkyy opettajien teosvalinnoissa?
 - a. Mikä on innostaviksi kirjoiksi tai kirjasarjoiksi mainittujen teosten kirjoittajien sukupuolijakauma?
 - b. Mikä on innostaviksi kirjoiksi tai kirjasarjoiksi mainittujen teosten päähenkilöiden sukupuolijakauma?

Tytöt, pojat ja lukeminen

Lukuharrastuksen heikentyminen on pitkään ollut valtakunnallisena huolenaiheena. Viime vuosina onkin ryhdytty kohentamaan etenkin lasten ja nuorten lukutaitoja ja lukemiseen sitoutumista moninaisten hankkeiden ja tempausten avulla, sillä lukemisen ja lukuharrastuksen väheneminen heikentää lukutaitoa (esim. Leino & Nissinen 2018). Vaikka Suomessa lapset ja nuoret ovat edelleen kansainvälisesti katsoen erinomaisia lukijoita, lukutaito on rapistunut koko 2000-luvun ajan (Leino ym. 2019; Mullis ym. 2012). Lukemisen mainitsevat yhdeksi mieliharrastuksistaan yhä harvemmat nuoret: vuonna 2018 näin ilmoitti tytöistä 36 % ja pojista 15 %, kun vuonna 2015 vastaavat luvut olivat tytöillä 49 % ja pojilla 12 % (Leino ym. 2019, 86). Esimerkiksi Aaltosen tutkimuksessa (2019) syyksi lukemattomuuteen kerrottiin, että lukeminen on vanhanaikaista ja tylsää – teosten aiheet eivät kiinnosta, kirjoja on vaikeaa valita ja vaivalloista hakea luettavaksi, ja lukeminen itsessäänkin tuntuu vaivalloiselta, kun taas monet muut itsensä viihdyttämisen keinot ovat helposti saavutettavissa – vaikkapa älypuhelimien kautta (ks. myös Hedemark 2012).

Kirjallisuuskasvatuksella on siis monta pulmaa ratkaistavanaan, mikäli sen tavoitteena on saada nuoret lukemaan enemmän. Sosiokulttuurisissa lukemotivointia kartoittavissa tutkimuksissa yhtenä keskeisenä sitoutumisen mahdollistajana on pidetty sitä, että lapsi tai nuori saa itse valita luettavansa (esim. Guthrie & Wigfield 2000). Käytännössä itselle sopivan luettavan löytäminen ei kuitenkaan ole aivan helppoa, ja kouluissa opettajat usein auttavatkin oppilaitaan löytämään sopivaa kirjallisuutta. Lukuklaani-aineistoa tutkineen Emmesin (2020) mukaan kysyttäessä viimeksi luetun kirjan valintatavasta jopa 73 % opettajista kertoi ohjanneensa tai auttaneensa oppilasta jollain tavoin kirjan valinnassa. Useimmiten opettaja oli nimennyt useita teoksia, joista oppilas sai valita mieleisensä. Opettajista 23 % oli itse valinnut saman kirjan koko luokalle, ja tätä valintatapaa perusteltiin useimmiten sillä, että haluttiin

analysoida luettua yhdessä koko luokan kesken. (Emmes 2020.) Laitisen (2020) tarkastelussa näyttääkin siltä, että nimenomaan opettajan valitsema yhteinen kirja luettiin varmemmin loppuun kuin oppilaan itse valitsema. Opettajien ammattitaitoon kuuluukin taito löytää ja suositella nuorille sukupuolisensitiivisesti sellaista kirjallisuutta, joka tuottaa heille emotionaalisia elämyksiä, viihdyttää heitä mutta myös haastaa kognitiivisesti eli antaa ajattelemisen aihetta ja houkuttaa syvempään analyysiin (Grünthal, Hiidenmaa & Tainio, tulossa).

Lukutaitoa ja lukemista koskevissa tutkimuksissa sukupuolta käsitellään yleensä kahden sukupuolen järjestelmänä (esim. Leino ym. 2019; Mullis ym. 2012). Säännöllisin väliajoin toteutettavissa laajoissa arviointitutkimuksissa pidättäytytään mielellään aiempaan tutkimusasetelmaan, jotta voitaisiin vertailla tuloksia ja havaita taitojen ja osaamisen kehittymissuuntia. Tällöin riskinä on sukupuoliryhmien stereotypisointi, sillä ryhmien heterogeenisuus ja ryhmärajojen huokoisuus unohtuvat helposti sekä julkisessa että tieteellisessäkin keskustelussa (Rautopuro & Juuti 2018). Sukupuolentutkimus on jo vuosikymmeniä sitten laajentanut näkemystämme siitä, mitä sukupuoli tarkoittaa yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmasta, miten biologia ja kulttuuri muotoilevat käsitystämme sukupuolesta ja miten eri tavoin yksilöt kokevat sukupuolensa (esim. Butler 2008). Sukupuolta ei nykytietämyksen valossa enää ole syytä käsitellä vain kahden sukupuolen dikotomiana, vaan sukupuolen moninaisuus on, tai ainakin sen tulisi olla, lähtökohta sekä tutkimuksessa että opetuksessa (ks. myös POPS 2014, 18).

Oma näkökulmamme sukupuoleen on moninainen, mutta olemme muiden tutkijoiden tapaan sidoksissa aiemman tutkimuksen asetelmiin. Olemme myös tietoisia siitä, että yhteiskunnassa vallitsee edelleen varsin voimakkaana ajatus kahden sukupuolen järjestelmästä, vaikka yhteisön jäsenet tietoisella tasolla hyväksyisivätkin sukupuolen moninaisuuden. Oletamme siis, että myös ainakin osa opettajista edelleen tulee toimineeksi kaksijakoisen sukupuoliolettaman perusteella, vaikka haluaisikin toimia toisin. Näistä syistä myös meidän artikkelissamme sukupuoli ajoittain näyttytyy vain kahden sukupuolen olettaman kautta.

Samastuminen, sukupuoli ja lukemisen valinnat

Lukiessaan kaunokirjallista teosta lukija usein samastuu emotionaalisesti kaunokirjallisen teoksen henkilöihin, miljööseen ja toimintaan eli eläytyy teoksen henkilöiden elämään ja ajatuksiin. Monet lukijat pitävätkin ensiarvoisen tärkeänä sitä, että pystyvät samastumaan kirjan päähenkilöön (esim. Hedemark 2012; Summers 2013, 245). Samastumisessa olennaista on, että lukija pystyy tunnistamaan teoksen henkilö(i)ssä ominaisuuksia ja toiminnassa piirteitä, joiden hän kokee kaiuttavan omaa sisimpäänsä ja omia käyttäytymistapojaan. Tämä on tutkimusten mukaan erityisen tärkeää nuorille lukijoille (mm. Jose & Brewer 1984). Esimerkiksi Appleyardin (1990, 14, 58–60) mukaan kehittyvä lukija on noin 7–12-vuotiaana sankariin samastumisen vaiheessa, jolloin lukija kokee vahvaa tarvetta samastua teoksen usein sankarilliseen hahmoon, joka pelastaa yhteisönsä kaaokselta. Tätä kehitysvaihetta seuraavat analyttisemmät ja syntetisoivimmat lukemisen vaiheet, mutta ne kaikki – myös samastuminen – jäävät lukijan repertoaariin käytettäväksi erilaisissa lukemistilanteissa. Vaikka samastumisen kohde voi olla periaatteessa millainen henkilöahmo tahansa, sukupuolella on huomattu olevan merkitystä sekä samastumiselle että sille, millaista kirjallisuutta lukijat valitsevat luettavakseen (esim. Beyard-Tyler & Sullivan 1980; Summers 2013).

Useissa tutkimuksissa lukijan samastuminen omaa sukupuoltaan edustavaan henkilöahmoon tuntuu olevan ikään kuin lähtökohta, jota ei edes tarvitse sanoittaa (esim. Hedemark 2012). Vaikka ajatusta sukupuolesta samastumisen ensisijaisena kriteerinä on myös arvosteltu (ks. Bortolussi, Dixon & Sopcak 2010), olettamuksesta on myös jonkin verran tieteellistä näyttöä (esim. Beyard-Tyler & Sullivan 1980; Jose 1989). Summers (2013, 245) referoi nuorista tehtyä tutkimusta, jossa lukioikäiset raportoivat vahvaa tarvetta samastua teoksen päähenkilöön, ja miesten mainitsemista mielikirjoista 90 %:ssa oli miespäähenkilö. Josen (1989) tutkimuksessa aikuiset lukijat samastuivat voimakkaammin oman sukupuolensa henkilöahmoihin, ja myös Summersin (2013) kartoituksessa miehistä lähes kaikki halusivat teoksen päähenkilön olevan miespuolinen, osalle sukupuolella ei ollut väliä. Naisista suurimmalle osalle päähenkilön sukupuolella ei ollut väliä. Kuitenkin jotkut naisista pitivät tärkeänä sitä, että päähenkilö on nainen – tai mies (Summers 2013).

Myös kirjailijan sukupuolella näyttää olevan lukijalle väliä. Tilastokeskuksen suomalaisten vapaa-ajan käyttöä kartoittaneessa tutkimuksessa (SVT 2017) selvisi, että yli puolet miehistä ja runsas neljännes naisista lukee enimmäkseen mieskirjailijoiden kirjoja. Enimmäkseen naiskirjailijoita ilmoitti lukevansa neljännes naisista mutta vain prosentti miehistä. Näyttää siis siltä, että mieskirjailijoiden kirjoja luetaan enemmän, ja erityisesti miehet suosivat niitä. Samantapaiseen tulokseen päätyi Summers (2013). Hänen tutkimusjoukossaan mieshaastateltujen mainitsemista suosikkikirjoista 95 % oli mieskirjailijoiden kirjoittamia, loput naisten. Naisten ilmoittamista suosikkikirjoista 70 % oli miesten, 30 % naisten kirjoittamia. Kirjailijan sukupuoli puolestaan näyttää vaikuttavan siihen, mikä sukupuoli valikoituu teoksen päähenkilölle: esimerkiksi lasten- ja nuortenkirjailijat kirjoittavat useimmin kirjoja, joiden päähenkilön sukupuoli on sama kuin kirjoittajan itsensä. Naiskirjailijat kirjoittavat kuitenkin useammin kirjoja, joiden päähenkilö on muuta kuin omaa sukupuolta. (Brugelless, Cromer & Cromer 2002; Nikolajeva 2005, 12–13.)

Aineisto ja sen rajaaminen

Aineistomme koostuu vastauksista perusopetuksen Lukuklaani-tutkimuskyselyiden kohtaan: ”Nimeä yksi kirja, josta kokemuksesi mukaan oppilaat innostuvat.” Vastaajia pyydettiin myös tarkentamaan, millä luokka-asteella/asteella kirja on erityisen suosittu. Tutkimuskyselyt lähetettiin Suomen alaja yläkoulujen opettajille osana Lukuklaani-hanketta. Alakoulujen opettajien kyselylomake jaettiin kouluihin syksyllä 2017. Kyselyyn saatiin yhteensä 884 vastausta, joista 816 oli suomenkielisiä ja 68 ruotsinkielisiä. Yläkoulujen äidinkielen ja kirjallisuuden (ja suomi toisena kielenä ja kirjallisuuden) opettajien kysely lähetettiin kouluihin keväällä 2019. Vastauksia kertyi yhteensä 407, joista 370 suomenkieliseen ja 37 ruotsinkieliseen kyselyyn. (Ks. Aaltonen 2020.)

Käsiteltäviä teoksia kertyi kuitenkin enemmän kuin mainittu vastausten määrä. Moni opettaja mainitsi innostaviksi teoksiksi enemmän kuin yhden kirjan luokka-astetta kohden. Analyysia varten jokainen mainittu teos ja kirjasarja eriteltiin omaksi maininnakseen Excel-taulukkoon. Mikäli vastauksessa mainittiin pelkästään kirjailija ilman eriteltyä teosta, merkittiin sekin omaksi maininnakseen. Kirjasarjan yksittäiset teokset merkitsimme kaikki saman kirjasarjan alle, mikäli päähenkilö pysyy samana läpi sarjan – muunlaisia sar-

joja ei aineistosta löytynytäkään. Aineistosta karsiutuivat tässä vaiheessa pois sellaiset vastaukset, joista ei käy ilmi teosta tai kirjailijaa.

Erittelyn jälkeen lisäsimme jokaisen teosmaininnan yhteyteen päähenkilön ja kirjailijan sukupuolen alempana määriteltyjen kriteerien mukaan. Aineistoksi muodostui lopulta 2027 teosmainintaa ja 52 kirjailijamainintaa. Yhteensä tilastoitavia ja vertailtavia mainintoja oli siis 2079. Niissä oli listattuna 398 yksittäistä teosta tai kirjasarjaa ja 305 kirjailijaa tai kirjailijaryhmää. Sukupuolta koskevista laskelmista jätettiin pois sellaiset teokset, joiden kohdalla kirjoittajan tai päähenkilön sukupuolella ei ole merkitystä (esim. *Guinness World Recordsin* kaltaiset tietokirjat). Kirjailijoiden sukupuolta koskevasta laskelmasta on lisäksi jätetty pois kaksi pseudonyymiä, joiden takana olevien kirjailijoiden määrästä on saatavilla ristiriitaista tietoa.

Sukupuolten kategorisointi ja metodiset valinnat

Kirjailijoiden sukupuolta koskevassa analyysissä turvauduimme jossain määrin oletuksiin. Mikäli kirjailijan nimi, kuva ja henkilötiedot (esimerkiksi kirjailijan kotisivulta tai Wikipedia-artikkelista) viittasivat kaikki samaan sukupuoleen, eikä mainintoja sukupuolivähemmistöön kuulumisesta löytynyt, merkittiin sukupuoli Mieheksi tai Naiseksi. Mainittujen tietojen valossa ei löytynyt yhtään kirjailijaa, jonka kohdalla sukupuolimerkintä olisi ollut jokin muu. Kategoriaan Useita (U) asetimme teokset, joiden kirjoittajina oli sekä naisia että miehiä.

Teosten päähenkilöiden sukupuolta koskevassa analyysissä käytimme kategoriaita Nainen, Mies, Muu ja Useita. Nainen ja Mies viittaavat ongelmattomasti jommankumman cis-sukupuolen edustajina esitettyihin ihmispäähenkilöihin sekä eläinpäähenkilöihin, jotka on sukupuolitettu. Kategoria Muu käsittää sukupuolivähemmistöt ja teokset, joissa päähenkilön – ihmisen tai muutamassa tapauksessa eläimen – sukupuoli jätetään tarkoituksella kertomatta. Mikäli teoksen päähenkilönä oli kaksi tai useampia eri sukupuolia edustavia henkilöitä, se kirjattiin luokkaan Useita. Päähenkilön määrittelemme siten, että hän on kirjan yksiselitteinen keskushenkilö tai – mikäli teoksessa on useampi keskeinen henkilö – hän toimii teoksen fokalisoijana tai kertojahahmona. Päähenkilökategorian Useita saavat siis vain ne teokset, joissa on monta

päähenkilöä, jotka edustavat useampaa kuin yhtä sukupuolta. Päähenkilöiden sukupuolittamisen kohdalla oletus perustui henkilön nimeen ja kirjan synopsikseen, kuten takakansitekstiin. Lisäksi apuna käytettiin suomalaisten kirjastojen Kirjasampo-verkkopalvelua (<https://www.kirjasampo.fi/>).

Metodejamme ovat teemoittainen luokittelu ja vertailut, joiden tuloksia esitämme taulukoissa ja kuviossa. Metodisesti olennaista on luokittelukategorisointi, jota olemme edellä avanneet. Sekä luokitteluperusteiden että kvalitatiivisen analyysin apuna olemme käyttäneet ennen kaikkea sitä kirjallisuudentutkimusta, johon artikkelissa viittaamme.

Opettajien nimeämät innostavimmat teokset

Olemme taulukkoon 1 koonneet vastauksista luettelon siitä, mitkä kirjat tai kirjasarjat ovat saaneet useimpia mainintoja. Taulukossa näkyvät luokka-asteittaisten mainintojen määrät (suluissa teoksen nimen jälkeen) sekä ne teokset/sarjat, jotka on mainittu vähintään kymmenen kertaa kyseisellä luokka-asteella.

Taulukko 1. Innostavimmiksi mainitut teokset Lukuklaani-aineistossa (vähintään 10 mainintaa).

Teokset luokilla 1.–3.	Teokset luokilla 4.–6.	Teokset luokilla 7.–9.
<p>1. luokka (191 mainintaa) <i>Tuula Kallioniemi</i>: Kons- ta-sarja (37) <i>Timo Parvela</i>: Ella-sarja (16) <i>Sinikka Nopola & Tiina Nopola</i>: Risto Räppääjä -sarja (14) <i>Aino Havukainen & Sami Toivonen</i>: Tatu ja Patu -sarja (10)</p>	<p>4. luokka (221 mainintaa) <i>Sinikka Nopola & Tiina Nopola</i>: Risto Räppääjä -sarja (31) <i>J. K. Rowling</i>: Harry Potter -sarja (14) <i>Timo Parvela</i>: Ella-sarja (14)</p>	<p>7. luokka (336 mainintaa) <i>Louis Sachar</i>: Paahde (65) <i>Aleksi Delikouras</i>: Nörtti-sarja (50) <i>Jyri Paretskoi</i>: Shell's Angels -sarja (35) <i>J. K. Rowling</i>: Harry Potter -sarja (16) <i>Jeff Kinney</i>: Neropatin päiväkirja -sarja (13)</p>
<p>2. luokka (220 mainintaa) <i>Timo Parvela</i>: Ella-sarja (35) <i>Sinikka Nopola & Tiina Nopola</i>: Risto Räppääjä -sarja (26) <i>Tuula Kallioniemi</i>: Kons- ta-sarja (20)</p>	<p>5. luokka (141 mainintaa) <i>J. K. Rowling</i>: Harry Potter -sarja (16) <i>Jeff Kinney</i>: Neropatin päiväkirja -sarja (12)</p>	<p>8. luokka (325 mainintaa) <i>John Boyne</i>: Poika raidallises- sa pyjamassa (44) <i>Jyri Paretskoi</i>: Shell's Angels -sarja (31) <i>Agatha Christie</i>: Eikä yksi- kään pelastunut (26) <i>Louis Sachar</i>: Paahde (20) <i>Aleksi Delikouras</i>: Nörtti-sar- ja (19) <i>Salla Simukka</i>: Lumikki-tri- logia (16) <i>Jyri Paretskoi</i>: K15-sarja (15) <i>Nadja Sumanen</i>: Rambo (14) <i>J.K. Rowling</i>: Harry Potter -sarja (10)</p>
<p>3. luokka (227 mainintaa) <i>Sinikka Nopola & Tiina Nopola</i>: Risto Räppääjä -sarja (38) <i>Timo Parvela</i>: Ella-sarja (17) <i>Roald Dahl</i>: Kuka pelkää noitia (10)</p>	<p>6. luokka (117 mainintaa) <i>Jeff Kinney</i>: Neropatin päivä- kirja -sarja (11) <i>J. K. Rowling</i>: Harry Potter -sarja (11)</p>	<p>9. luokka (301 mainintaa) <i>Minna Canth</i>: Anna Liisa (25) <i>Väinö Linna</i>: Tuntematon sotilas (21) <i>Salla Simukka</i>: Lumikki-tri- logia (18) <i>John Boyne</i>: Poika raidallises- sa pyjamassa (14) <i>Anna-Leena Härkönen</i>: Hä- räntappoose (13) <i>Jyri Paretskoi</i>: K15-sarja (12)</p>

Taulukosta 1 huomataan, että alakoulun luokilla (1–6) dominoivat kotimaiset kirjailijat ja teokset (ks. myös Tainio, Grünthal, Routarinne, Satokangas & Hiidenmaa 2019). Nopolan sisarusten Risto Räppääjä on listan kärjessä 121

maininnalla, Parvelan Ella-sarja toisena (88 mainintaa). Alakoulun ylemmillä luokilla kymmeneen mainintaan yltävät alkuaan englanninkieliset sarjat Harry Potterista ja Neropatista. Monien listoilla mainittujen teosten suosiota on todennäköisesti siivittänyt se, että ne ”bestsellereinä” näkyvät runsaasti julkisuudessa ja niistä on tehty elokuva- ja teatterisovituksia.

Yläkoulussakin useimmin mainittujen listalla on enemmän kotimaista kuin käännskirjallisuutta. Silti eniten mainintoja saanut teos on yhdysvaltalaisen Sacharin teos *Paahde* (87 mainintaa). Tämä selittyy sillä, että suomen kielen ja kirjallisuuden oppikirjoissa teos on varsin usein mainittu suositeltavana luettavana, sen käsittelyyn on olemassa hyviä opetusmateriaaleja ja sitä kenties on kestopuosikkina varattu koulujen kirjastoonkin. Samat selitykset pätevät todennäköisesti myös 9. luokalla kärkeen nousseiden Canthin *Anna Liisan* ja Linnan *Tuntemattoman sotilaan* kohdalla, sillä tuolla luokalla on perinteisesti käsitelty kotimaisen kirjallisuuden historiaa, ja nämä kirjat mainitaan oppikirjoissa suomalaisen kirjallisuuden merkkiteoksina.

Opettajien nimeämien teosten kirjoittajien sukupuoli

Taulukossa 2 on ilmoitettu luokka-asteittain, kuinka moni niiden kohdalla mainittujen teosten kirjoittajista on mies, kuinka moni nainen (kriteeriemme mukaan luokiteltuina). Mukaan on laskettu kaikki maininnat niin, että esimerkiksi Kallioniemi saa Konsta-sarjan vuoksi 37 mainintaa ensimmäisen luokan kirjailijamainintojen lukumäärään (ks. taulukko 1). Yhteensä kirjailijamainintoja on aineistoissa 2071.

*Taulukko 2. Innostaviksi mainittujen teosten kirjoittajien
sukupuolijakauma.*

KIRJAILIJOIDEN SUKUPUOLIJAKAUMA				
Luokka	Nainen	Mies	Useita	Yhteensä
1.	108	70	12	190
2.	110	97	12	219
3.	118	99	8	226
4.	116	101	3	220
5.	62	76	1	139
6.	41	73	2	116
7.	85	248	3	336
8.	133	189	3	325
9.	141	158	2	301
Yhteensä	914 (44,1 %)	1111 (53,6 %)	46 (2,2 %)	2071

Opettajat mainitsevat innostavina kirjailijoina useammin miehiä kuin naisia: 53,6 % mainituista teoksista on miesten kirjoittamia, naisten taas 44,1 %. Mitä nuoremmista lukijoista on kyse, sitä useammin kirjailijat ovat naisia. Naiskirjailijoiden enemmistö on vallitseva vuosiluokilla 1–4, sen jälkeen mieskirjailijat dominoivat. Erityisen suuri osa mieskirjailijoita on 7. luokan teosmaininnoissa. Tuolle luokka-asteelle listattujen kaikkein suosituimmiksi katsottujen teosten joukossa on vain yksi naiskirjailija (ks. taulukko 1). Vaikka miehet dominoivat myös ylempien yläkoulun luokkien listoja, 9. luokan suomalaisen kirjallisuuden historian sisällöt tasapainottanevat luettavien kirjailijoidenkin sukupuolijakaumaa.

Opettajien nimeämien teosten päähenkilöiden sukupuoli

Tutkimme aineistostamme, millainen on päähenkilöiden sukupuolijakauma opettajien nimeämässä teoksissa. Analyysin tulokset on esitetty luokka-asteittain taulukossa 3.

Taulukko 3. Innostaviksi mainittujen teosten päähenkilö(ide)n sukupuoli.

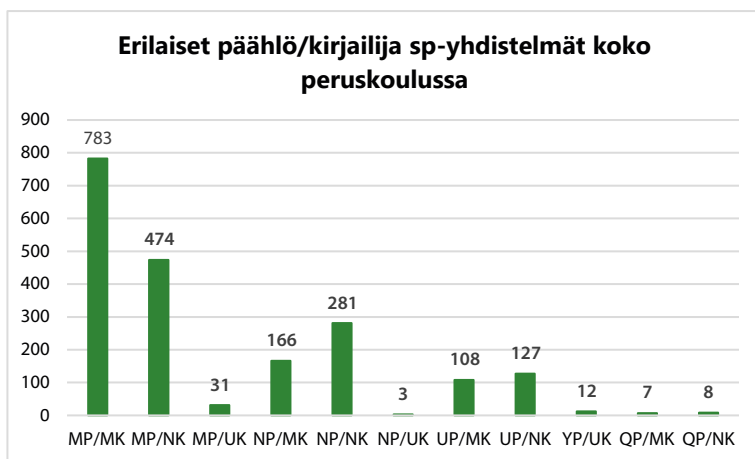
PÄÄHENKILÖIDEN SUKUPUOLIJAKAUMA					
Luokka	Nainen	Mies	Useita	Muu	Yht.
1.	44	109	24	6	183
2.	72	111	29	4	216
3.	58	130	32	0	220
4.	49	121	42	0	212
5.	24	93	15	0	132
6.	11	85	14	0	110
7.	35	275	19	2	331
8.	59	208	44	0	311
9.	98	156	29	3	286
	450 (22,5 %)	1288 (64,3 %)	248 (12,4 %)	15 (0,8 %)	2001

Yhteensä 76,7 %:ssa opettajien nimeämistä teoksista päähenkilönä (64,4 %) tai yhtenä päähenkilöistä (12,3 %) on mies tai poika. Selkeästi tyttö-/naispäähenkilöitä on runsaassa viidennessä teoksia (22,5 %), ja henkilögalleriaan miespuolisten hahmojen kanssa he pääsivät 12,3 %:ssa teoksia. Miespuolisten päähenkilöiden määrä on huomattavasti suurempi kuin naispuolisten alaluokilta aina yläkouluun loppuun saakka.

Muut-kategorian päähenkilöitä löytyy joitain sekä aivan alaluokkien lastenkirjallisuudesta että yläluokkien nuortenkirjoista. Lastenkirjallisuuden Muu-kategorian päähenkilöt ovat sukupuolittamatta esitettyjä otuksia tai eläimiä, jotka mahdollistavat yhtä vahvan samastumisinnan kaikkia sukupuolia edustaville lapsille. Yläluokkien viisi mainintaa käsittävät kolme teosta, jotka kaikki sisältävät erilaisen Muu-kategorian muodon. Yksi teoksista on kertomus transnuoresta (Siri Kolu: *Kesän jälkeen kaikki on toisin*), toisessa päähenkilöstä käytetään ruotsinkielistä sukupuolineutraalia pronominia hen (Anna Höglund: *Om detta talar man endast med kaniner*) ja kolmannessa päähenkilön sukupuoli jätetään kertomatta (Per Nilsson: *Som hund som katt*). Käytännössä siis kaikista 2027 teosmaininnasta, jotka kattavat 398 erillistä teosta,

vain yhdessä, kerran mainitussa teoksessa on selkeästi sukupuolivähemmistöön kuuluva ihmispäähenkilö.

Taulukossa 2 esitimme kirjailijoiden sukupuolijakauman, joka oli miesvoittoinen, mutta ei läheskään siinä määrin kuin teosten päähenkilöiden jakauma. Tulostemme mukaan selkeitä tyttö-/naispäähenkilöitä on vain viidesosassa teoksia, kun naiskirjailijoiden määrä kuitenkin on 44,1 %. Olimmekin kiinnostuneita myös siitä, kirjoittavatko vain naiskirjailijat teoksia, joissa päähenkilöt ovat naispuolisia (vrt. Brugeilles ym. 2002; Nikolajev 2005, 12–13). Lisäksi olimme kiinnostuneet siitä pienestä teosten vähemmistöstä, jossa päähenkilön sukupuoli asettuu kategoriaan Muu. Kuviossa 1 esitämme, miten kirjailijan sukupuoli ja päähenkilön sukupuoli risteytyvät opettajien mainitsemissa teoksissa.

Kuvio 1. Teosten päähenkilöiden sukupuolen ja kirjailijoiden sukupuolen yhdistelmät.

Kuvion 1 lyhenteiden selitykset:

MP = miespuolinen päähenkilö; NP = naispuolinen päähenkilö; UP = usea päähenkilö;

QP = ei cis-sukupuolinen päähenkilö

MK = mieskirjailija; NK = naiskirjailija; UK = useita kirjailijoita

Kuvio paljastaa, että nimettyjen kirjojen galleriassa mieskirjailijat kirjoittavat huomattavasti useammin teoksia, joissa päähenkilönä on poika/mies (783 mainintaa), kuin sellaisia, joissa päähenkilönä on tyttö/nainen (166). Myös naiskirjailijat kirjoittavat useammin teoksia, joissa on miespuolinen päähenkilö (474 mainintaa) kuin naispuolinen (281), mutta naiskirjailijat kirjoittavat kuitenkin huomattavasti useammin teoksiinsa tyttö-/naispäähenkilön. Sellaisia teoksia, joiden päähenkilöryhmässä on eri sukupuolia, ovat nimettyjen teosten ryhmään kirjoittaneet sekä mies- että naiskirjailijat – naiset hieman useammin. Painottamattomassa aineistossa (398 eri teosta) miesvaltaisuus on vielä vahvempi: mieskirjailijoiden teoksista 72 %:ssa on miespuolinen päähenkilö, 10 %:ssa naispuolinen; naiskirjailijoiden teoksista 43 %:ssa on naispuolinen päähenkilö, 38 %:ssa miespuolinen.

Kaiken kaikkiaan miespuolisten päähenkilöiden dominanssi opettajien innostaviksi mainitsemisissa kirjoissa on hämmästyttävän suuri. Ehkä vähemmän yllättävää on, että tämänkin otannan mukaan erityisesti mieskirjailijat kirjoittavat teoksiinsa enimmäkseen miespuolisia päähenkilöitä. Naispäähenkilöiden osuus heillä on huomattavan pieni. Naiskirjailijoilla naiset pääsevät päähenkilöiksi hieman useammin kuin mieskirjailijoilla. Muiden sukupuolten edustajat päähenkilöinä sekä ne teokset, joissa sukupuolta ei ole määriteltä, ovat mukana vain marginaalisena ryhmänä sekä nais- että mieskirjailijoilla.

Lopuksi

Analyysimme osoittaa, että yleisesti ottaen oppilaita innostavat opettajien mielestä enemmän mieskirjailijoiden kirjoittamat teokset, joissa päähenkilönä on mies tai poika, kuin naiskirjoittajien teokset naispäähenkilöistä tai teokset sukupuolivähemmistöön kuuluvista päähenkilöistä. Opettajat siis, ehkä tietämättään, tulevat suosituksissaan mukailleeksi tutkimustuloksia, joiden valossa miespuolista päähenkilöä suositaan naispuolista enemmän, olipa lukijan oma sukupuoli mikä tahansa (esim. Bortolussi ym. 2010). Päähenkilöt ovat varsinkin nuoremmille lukijoille eräänlaisia sankareita, joita ihailta ja joihin samastua, ja sankarin roolimalli näyttäisi olevan sukupuolittunut (Holub, Tisak & Mullins 2008; ks. myös Nikolajeva 2005, 149–151). Holubin ym. (2008) tutkimuksessa lasten sankarikäsityksistä selvisi, että pojista jopa 72 % nimesi sankarikseen miespuolisen hahmon, kun tytöistä vain 40 % valitsi ensisijai-

sesti sankarittaren. Lasten valinnoissa korostuivat sankarit, jotka edustivat stereotyyppisesti sukupuoltaan, ja erityisesti pojat karsastivat sankarissaan maskuliinisuuden puutetta tai tyttömäisiä piirteitä.

Kanadalainen lasten- ja nuortenkirjailija Kevin Sylvester (2019) kysyi yläkouluikäisiltä pojilta, olisiko *Harry Potter* ollut ilmestyessään yhtä suosittu, jos päähenkilö olisikin ollut tyttö. Vastaajien mukaan todennäköisesti ei. Yksi pojista tarkentaa, että etenkin pojat eivät olisi siitä innostuneet, sillä ”Harriet Potteria” ihailevaa poikaa olisi todennäköisesti kritisoitu siitä, että hän lukee tyttömäisiä kirjoja. Myös Dutro (2001) huomasi tutkimuksessaan, että erityisesti sellaisten poikien, jotka jäivät luokkahuoneen maskuliinisuushierarkiasa matalalle, oli lähes mahdotonta valita luettavakseen kirja, jossa päähenkilö on naispuolinen. Luokan atleettisille ja maskuliinisille pojille se oli helpompaa. Toisaalta on kuitenkin oletettu, että sukupuolten moninaisuudesta puhuminen on edistänyt nuorten avoimempaa suhtautumista sukupuoleen, ja siksi nykylukija sallisi kirjallisuutta lukiessaan henkilöhahmoille laajemman sukupuolten kirjon ja vähemmän stereotyyppisesti sukupuolitetut sankarit (Bean & Harper 2007; Tarulli & Brendler 2010). Yksi Sylvesterin (2019) haastattelumista pojistakin pohtii, että jos *Harry Potter* kirjoitettaisiin vasta nyt, päähenkilön sukupuolella ei olisi niin väliä. Sukupuoli ei siis olisikaan samastumista tai ”sankarillisuutta” rajaava tai ohjaava tekijä. Tämän näkökulman valossa on kiinnostavaa, että suomalaisissa 9. luokissa innostavimmaksi teokseksi nousi Minna Canthin *Anna Liisa*. Nuoret lukijat siis ovat innostuneet teoksesta, joka on naisen yli sata vuotta sitten kirjoittama, jossa on naispäähenkilö ja jossa on moraaliseettinen sanoma vahvasti feministisine pohjavireineen, kunhan opettaja vain teoksen heille tarjoilee.

Tulostemme perusteella onkin ilmeistä, että sukupuoli on kaikkea muuta kuin sivuroolissa, kun koulun kirjallisuuskasvatuksessa valitaan luettavia teoksia. Vaikka tutkimuksemme karkea päähenkilöjako ei kerro, millainen päähenkilö on ja identifioituuko hän vahvasti sukupuoleensa vai ei, miesnäkökulma on huomattavan hallitseva. Muut kuin mies- tai naissukupuoliset henkilöahmot loistavat poissaolollaan, vaikka opetussuunnitelmassa painotetaan opettajan vastuuta lisätä tietoutta ja ymmärrystä sukupuolten moninaisuudesta (POPS 2014, 18). Osaltaan epätasainen jakauma voi selittyä jo kirjatarjonnalla: esimerkiksi Brugeillesin ym. (2002) tutkimuksessa tarkasteltiin Ranskassa julkaistua lastenkirjallisuutta ja huomattiin, että ylipäätään kirjallisuudessa

miespuolisuus painottuu niin päähenkilöissä, kirjojen nimissä kuin jopa kannen kuvituksessa. On selvää, että tarjolla oleva lasten- ja nuortenkirjallisuus ja opetuksessa luettaviksi valitut kirjat vaikuttavat lasten ja nuorten suosikkikirjoihin, samastumisen mahdollisuuksiin ja siihen, mitä ylipäätään luetaan, ja näin myös ohjaavat käsityksiä sukupuolten rooleista (Brugeilles ym. 2002; Puksand 2014). Kirjallisuuskasvatuksessa opettajien tulisi siis vakaasti harkita sisällytettäväksi nuorten lukuohjelmaan kirjoja, jotka haastavat sukupuolittunutta lukumaisemaa, ja kasvattaa näin entistä ennakkoluulottomampia lukijoita.

Lähteet

- Aaltonen, L.-S. (2019). ”Miks mä lukisin kirjaa?” Digitaalinen lukeminen nuoren lukumotivaation herättäjänä. *Nuorisotutkimus*, 37(3/4), 69–83.
- Aaltonen, L.-S. (2020). *Lukuklaani-tutkimus. Ala- ja yläkoulujen alkukartoitusten koosteet, analyysi ja tiedottaminen*. Tutkimusraportti 2017–2019. <https://blogs.helsinki.fi/lukuklaani/files/2020/01/Lukuklaani-tutkimusraportti-2017%E2%80%932019-1.pdf> [luettu 21.4.2020].
- Appleyard, J. A. (1990). *Becoming a reader: The experience of fiction from childhood to adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bean, T. W. & Harper, H. (2007). Reading men differently: Alternative portrayals of masculinity in contemporary young adult fiction. *Reading Psychology*, 28(1), 11–30. DOI: 10.1080/02702710601115406
- Beyard-Tyler, K. C. & Sullivan, H. J. (1980). Adolescent reading preferences for type of theme and sex of character. *Reading Research Quarterly*, 16, 104–120. DOI: 10.2307/747350
- Bortolussi, M., Dixon, P. & Sopcak, P. (2010). Gender and reading. *Poetics*, 38, 299–318. DOI: 10.1016/j.poetic.2010.03.004
- Butler, J. (2008 [1990]). *Hankala sukupuoli*. Suom. T. Pulkkinen & L.-M. Rossi. Helsinki: Gaudeamus.
- Brugeilles, C., Cromer, I. & Cromer, S. (2002). Les représentations du masculin et du féminin dans les albums illustrés ou: Comment la littérature enfantine contribue à élaborer le genre. *Population*, 57(2), 237–267.
- Dutro, E. (2001). ”But that’s a girls’ book.” Exploring gender boundaries in children’s reading. *Reading Teacher*, 55(4), 376–384.

- Emmes, N. (2020) *Täydellinen vapaus, rajaus vai jotain siltä väliltä – Yläkou-
lussa äidinkielen ja kirjallisuuden tunneilla luettavien kirjojen valin-
tatavat*. [Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]. [http://urn.fi/
URN:NBN:fi:hulib-202010054184](http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202010054184)
- Grünthal, S., Hiidenmaa, P., Routarinne, S., Satokangas, H. & Tainio, L.
(2019). Alakoulun kirjallisuuskasvatusta kartoittamassa: Lukuklaanin
opettajakyselyn tuloksia. Teoksessa M. Tarnanen & M. Rautiainen
(toim.), *Tutkimuksesta luokkahuoneisiin* (ss. 161–182). Ainedidaktisia
tutkimuksia 15. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. [http://hdl.handle.
net/10138/298542](http://hdl.handle.net/10138/298542)
- Grünthal, S., Hiidenmaa, P. & Tainio, L. (tulossa). Powerful reading and epistemic
quality in L1. Teoksessa B. Hudson, C. Olin-Scheller, N. Gericke & M.
Stolare (toim.), *International perspective on knowledge and curriculum:
Epistemic quality across school subjects*. Bloomsbury Education.
- Grünthal, S. (2020). Lukutaito ja lukeminen. Teoksessa L. Tainio ym. (toim.),
Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa (ss. 165–208). Ainedidaktisia
tutkimuksia 18. Helsinki: Helsingin yliopisto. [http://hdl.handle.
net/10138/316123](http://hdl.handle.net/10138/316123)
- Guthrie, J. T. & Wigfield, A. (2000). Engagement and motivation in reading.
Teoksessa M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, P. D. Pearson & R. Barr (toim.),
Handbook of reading research, vol 3 (ss. 403–422). New Jersey: Lawrence
Erlbaum Associates.
- Happonen, S. (2020). Kirjallisuus. Teoksessa L. Tainio ym. (toim.), *Suomen kieli
ja kirjallisuus koulussa* (ss. 209–262). Ainedidaktisia tutkimuksia 18.
Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/316123>
- Hedemark, Å. (2012). A study of Swedish children's attitudes to reading
and public library activities. *New Review of Children's Literature and
Librarianship*, 18(2), 116–127. DOI: [10.1080/13614541.2012.716693](https://doi.org/10.1080/13614541.2012.716693)
- Holub, S. C., Tisak, M. S. & Mullins, D. (2008). Gender differences in children's
hero attributions: Personal hero choices and evaluations of typical male
and female heroes. *Sex Roles*, 58, 567–578. DOI: [10.1007/s11199-007-
9358-2](https://doi.org/10.1007/s11199-007-9358-2)
- Jose, P. E. & Brewer, W. (1984). Development of story liking: Character
identification, suspense, and outcome resolution. *Developmental
Psychology*, 20(5), 911–924. DOI: [10.1037/0012-1649.20.5.911](https://doi.org/10.1037/0012-1649.20.5.911)

- Jose, P. E. (1989). The role of gender and gender role similarity in readers' identification with story characters. *Sex Roles*, 21, 697–713. DOI: [10.1007/BF00289178](https://doi.org/10.1007/BF00289178)
- Laitinen, H. (2010). Luettavan kirjan valintatavat koulussa. Opettaja työnsä tutkijana -seminaaritutkielma. Kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.
- Leino, K. ym. (2019). *PISA 2018 ensituloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161922/Pisa18-ensituloksia.pdf> [luettu 21.4.2020].
- Leino, K. & Nissinen, K. (2018). Suomalaisoppilaiden lukemiseen sitoutuminen, taustatekijät ja lukutaito: yhteyksien etsiminen polkuanalyysillä. Teoksessa J. Rautopuro & K. Juuti (toim.), *PISA pintaa syvemmältä. PISA 2015 Suomen pääraportti* (ss. 39–68). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Minnich, C. A., Foy, P. & Drucker, K. T. (2012). *PIRLS 2011 International Results in Reading*. TIMSS & PIRLS International Study Center.
- Nikolajeva, M. (2005). *Aesthetic approaches to children's literature: An introduction*. Lanham, Md.: Scarecrow Press.
- Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS)*. Helsinki: Opetushallitus.
- Puksand, H. (2014). The reading preferences of Estonian adolescents. Teoksessa M. Lauristin & P. Vihalemm (toim.), *Reading in Changing Society* (ss. 166–178). University of Tartu Press.
- Rautopuro, J. & Juuti, K. (2018). Esipuhe. Teoksessa J. Rautopuro & K. Juuti (toim.), *PISA pintaa syvemmältä. PISA 2015 Suomen pääraportti* (ss. 7–15). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Summers, K. (2013). Adult reading habits and preferences in relation to gender differences. *Reference & User Services Quarterly*, 52(3), 234–249. DOI: [10.5860/rusq.52.3.3319](https://doi.org/10.5860/rusq.52.3.3319)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2017. *Vapaa-ajan osallistuminen* [verkkopublication]. Lukemisen muutokset 2017, 1. Kirjojen lukeminen lisääntynyt – luettujen kirjojen määrä pienentynyt. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/vpa/2017/03/vpa_2017_03_2019-04-25_kat_001_fi.html [luettu 26.3.2020].
- Sylvester, K. (2019). What do boys read? And why do they stop? *Canadian Children's Book News*, 42(1), 17–19.

- Tainio, L., Grünthal, S., Routarinne, S., Satokangas, H. & Hiidenmaa, P. (2019). Primary school pupils' literary landscapes: What do Finnish- and Swedish-speaking pupils read at school? Teoksessa H. Höglund, S. Jusslin, M. Ståhl & A. Westerlund (toim.), *Genom texter och världar* (ss. 217–233). Åbo Akademi University Press.
- Tarulli, L. & Brendler, B. M. (2014). Blurring Gender Lines in Readers' Advisory for Young Adults. *Reference and User Services Quarterly*, 53(3), 221–224.